

هو الحكير الخليلير

خردنامه صدر

فصلنامه علمی-پژوهشی فلسفه اسلامی

سال ۱۹، شماره ۴؛ پیاپی ۷۶

صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر:

آیت الله سید محمد خامنه ای

هیئت تحریریه

آیت الله سید محمد خامنه ای..... رئیس بنیاد حکمت اسلامی صدرا

دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر احمد احمدی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر غلامرضا اعوانی..... استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر رضا داوری اردکانی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر کریم مجتهدی..... استاد دانشگاه تهران

دکتر سید مصطفی محقق داماد..... استاد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر مقصود محمدی..... دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، کرج

ویراستار..... دکتر مقصود محمدی

مدیر اجرایی..... مهدی سلطانی گازار

مترجم انگلیسی..... دکتر رؤیا خوئی

ویراستار انگلیسی..... دکتر علی نقی باقرشاهی

ناشر: بنیاد حکمت اسلامی صدرا

شاپا: ۰۸۷۴ - ۱۵۶۰

نشانی: تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹

دورنگار: ۸۸۴۹۳۸۰۳

تلفن: (مقالات) ۸۸۱۵۳۲۲۱

(اشتراک و فروش) ۸۸۱۵۳۵۹۴

پست الکترونیک: siprin@mullasadra.org

پایگاه اینترنتی: www.mullasadra.org

چاپ: عصر انتظار، بزرگراه فتح، فتح هفدهم، ایثار هفت، شماره ۱۹.

فهرست مطالب

سرمقاله..... ۳

رویکرد حکمت صدرایی به مشیت الهی..... ۵
دکتر عبدالعلی شکر

مسئله جبر و اختیار و راه حل ابتکاری ملاصدرا..... ۱۷
اکبر فایدئی

نقد و بررسی تطبیقی مسئله «پیدایش نفس» در فلسفه ابن سینا
و ملاصدرا..... ۲۹
دکتر داود محمدیانی

مقابله قاضی عضدالدین اجمعی با حکما در مسئله اعاده
معدوم..... ۵۳
دکتر زهره توازیانی

«پيله و پروانه» یا «مرغ و قفس»؟ ارزیابی تطبیقی دیدگاه ابن سینا
و ملاصدرا در باب رابطه نفس و بدن..... ۷۳
دکتر نواب مقرّبی، دکتر عبدالرزاق حسامی فر

بررسی آراء میرزا ابوالحسن جلوه در نقد حرکت جوهری
ملاصدرا..... ۸۷
بهزاد محمدی، دکتر مهدی دهباشی

وحدت وجود از نگاه ملاصدرا..... ۱۰۱
دکتر سید مرتضی حسینی شاهرودی، محمدعلی وطن دوست
خلاصه سخنرانیهای برگزیده هجدهمین همایش بزرگداشت
حکیم صدرا المتألهین شیرازی (ملاصدرا)..... ۱۱۷

۱. بنابر تأییدیه شماره ۳/۱۳۷۰۸۵ مورخه ۹۱/۰۷/۰۲، از
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری خردنامه صدرا دارای
درجه علمی - پژوهشی است.

۲. خردنامه صدرا در پایگاه‌های زیر نمایه میشود:

- پایگاه استنادی علوم اسلامی؛ ISC

- پایگاه مجلات تخصصی فلسفه جهان؛

Philosopher's Index

- بانک اطلاعات نشریات کشور؛ Magiran

- پایگاه مجلات تخصصی نور؛ Noormags

- پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی؛ SID

راهنمای تدوین مقاله

- خردنامه صدرا بطور تخصصی فقط مقالاتی را که مربوط به حوزه فلسفه و علوم عقلی، مستدل و مستند به منابع معتبر باشد، برای چاپ میپذیرد.
- مقالات ارسالی باید مبتنی بر تحقیق و حاوی نکته‌ی بدیع و ابتکاری باشد، از نظم و انسجام منطقی لازم برخوردار باشد و اصول نگارش و اصالت زبان فارسی در آن بدقت رعایت شود.
- مقالات باید دارای چکیده (حدود ده سطر) و کلیدواژگان (حداکثر ده واژه) بوده و چکیده و کلیدواژگان انگلیسی نیز به آن ضمیمه شده باشد.
- لطفاً در ابتدای مقاله، عنوان مقاله، نام نویسنده، رتبه علمی و محل فعالیت (هرکدام بدو زبان فارسی و انگلیسی) و نیز نشانی بصورت دقیق در برگه‌ی جداگانه ذکر گردد.
- چنانچه مقاله برگرفته از پایان‌نامه یا طرح پژوهشی باشد یادآوری آن در ابتدای مقاله الزامی است.
- مقالات به رایانامه (ایمیل) مجله ارسال گردد. حتماً مرقوم شود «مربوط به خردنامه صدرا».
- رعایت اصول نشانه‌گذاری و ذکر نامهای غیرفارسی بزبان اصلی و نیز برجسته کردن نقل قولها ضروری است.
- مقالات ارسالی نباید قبلاً در جایی بچاپ رسیده باشد و ارسال آن نیز برای خردنامه صدرا تعهدی نسبت به چاپ ایجاد نمیکند اما خردنامه از حق تجدید چاپ و نیز نشر مقالاتی که پس از داوری دقیق و تأیید هیئت تحریریه بچاپ برسد، بصورت‌های رایج دیگر بزبان فارسی و دیگر زبانها برخوردار خواهد بود.
- مقالات ارسال شده بهیچ وجه مسترد نخواهد شد.
- خردنامه صدرا در ویرایش مطالب با حفظ محتوا و مفاد آزاد است.
- مسئولیت محتوا و مضمون مقالات بعهده مؤلف است و چاپ آن در این فصلنامه تنها برای عرضه و تلاقی افکار است و دلیل بر تأیید آن نیست.
- ارجاع به آثار ملاصدرا باید منطبق بر چاپ بنیاد حکمت اسلامی صدرا باشد.

شیوه ارجاعات

- ارجاعات در خردنامه صدرا بصورت پاورقی است؛ با ذکر نام خانوادگی نویسنده، نام کتاب، شماره جلد، شماره صفحه.
- در مواردی که بلافاصله به منبع قبلی ارجاع داده شود از کلمه همان و شماره صفحه و در صورتی که شماره صفحه نیز یکی باشد از واژه همانجا استفاده شود.
  - در مورد مجلات و مجموعه مقالات عنوان مقاله ذکر گردد.
  - در ارجاع به منابع غیرفارسی، عنوان اصلی کتاب ذکر شود. بجای واژه‌های همان و همانجانب نیز بترتیب از علامتهای *ibid* و *idem* (بصورت ایتالیک) استفاده شود.
  - در فهرست منابع، مشخصات کامل کتاب‌شناسی هر منبع بصورت زیر فهرست گردد:
— کتابها: نام خانوادگی مولف، نام مولف. عنوان کتاب (بصورت سیاه و ایتالیک)، مترجم، محل نشر، ناشر، سال نشر.
مثال: مطهری، مرتضی، مسئله شناخت، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۰.
— مجلات: نام خانوادگی مولف، نام مولف. «عنوان مقاله» (داخل گیومه)، نام مجله (بصورت سیاه و ایتالیک)، سال، شماره مجله، سال نشر.
مثال: اعوانی، غلامرضا. «چرا ملاصدرا را صدرالمتألهین نامیده‌اند؟»، خردنامه صدرا، ۲، ۱۱، ۱۳۸۴.
— مجموعه مقالات: نام خانوادگی مولف، نام مولف، «عنوان مقاله» (داخل گیومه)، عنوان کتاب (بصورت سیاه و ایتالیک)، گردآورنده یا ویراستار، محل نشر، ناشر، سال نشر.
مثال: ابراهیمی دینانی، غلامحسین، «جایگاه ملاصدرا در فرهنگ علوم عقلی»، مکتب ملاصدرا و فلسفه‌های غربی، زیر نظر سیدمحمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۵.
— در مورد منابع غیر فارسی نیز بهمین شیوه عمل شود.

در زمانهای نوجوانی و کودکی ما، در کتب دبستانی، داستانی را مینوشتند که در آن صیادی با اسلحه در جستجوی شیر و شکار آن بود و همه جا از «جای پای شیر» پرسش میکرد. روزها کار این شکارچی جستجو و پرسش بود و همه در انتظار که روزی شیر شرزهی را در دست او کشته یا اسیر ببینند. روزی از مردی از اثر پای شیر پرسید و آن مرد پاسخ داد که شیر در نزدیک و در فاصله کوتاهی خفته است، اما برخلاف انتظار، دیدند که رنگ از رخسار شکارچی پرید و زانوی او لرزید و سلاحش بر زمین افتاد و پا بفرار گذاشت. یکی پرسید مگر این مدت بدنبال شیر و اثر پای او نبودی پاسخ داد که: «من «جای پای شیر» را میخواستم نه خود شیر را.

این داستان یا ضرب‌المثل که شاید بسیاری آنرا نشنیده بودند، درسی خواندنی است، گرچه ما کودکان آن زمان مقصود آنرا نمیفهمیدیم. اما امروز بالعیان مصادیق آنرا در صحنه مدیریت کشور میبینیم. وقتی که در مقام سخن و نظر و در بیان و خطابه، همه طرفدار رشد عقلانی افراد ملت و توسعه فرهنگ و حکمت و معرفت هستند و در همه الواح قانونی که گهگاه بصورت چشم‌انداز و برنامه پنجساله و لایحه بودجه سالانه ظاهر میشود، اهمیت حکمت و لزوم آموزش و رعایت عقلانیت را میخوانند، باور اجتماعی بر آن قرار میگیرد، و شادمانی بسیار، که بالأخره مسئولین مربوط لحظه‌یی نظر مودت از صنعت و پول و تجارت برکنده و بجانب عقلی و معرفت‌زا عطف نشان داده‌اند. اما

وقتی پای عمل میرسد و این درخت مثمر و مبارک تشنه از باغبان آب میطلبد، اینجاست که مشاهده میشود، که افسوس، افسوس، جای پای شیر را میخواستند و نه خود شیر را.

بارها در این صفحه نوشته‌ایم که در نظر و تجربه و عمل، فرهنگ و فلسفه زیربنا و امور مادی همچون اقتصاد و صنعت و تجارت و ... مانند آن، همه فرعی از اندیشه و فرهنگ و عقیده و عقل هستند، و شکست پیاپی طرحهای اقتصادی و صنعتی و تجارتي و پولی و مانند آن همه نشانگر آنست که نان آنها «مایه» نداشته و «فطیر» شده است. وقتی فرهنگ و حکمت و رشد عقلانی نباشد و فلسفه راهنمای خط و مشی جامعه نشود، جوان دانشجو یا دانش‌آموخته ایرانی که میلیاردری خرج تحصیل او شده، سر از دانشگاههای کشور دیگر درمی‌آورد و سر به دامن دشمن میگذارد و تئوری پیشرفته‌یی را که در اصل متعلق به کشور اوست بنام دشمن ثبت میکند، و ناگه، سراسیمه رسانه‌های ایرانی به شادمانی به این مقدار قانعند که تبار این دانشجو ایرانی است، و همین!

مقایسه کنید مغزهایی را که بخرج خود در خارج تحصیل کرده و علیرغم بدرفتاری دستگاههای اداری و علمی کشور، برای خدمت به کشور برگشته‌اند و سرمایه کشورهای دیگر را برایگان برای ملت خود آورده‌اند، با مغزهایی که با سرمایه و خون دل ملت پرورش یافته و همه را ارمغانی برای کشور خصم مادرزاد ملت ما برده‌اند! آیا جز اینست که اگر حکمت و شعور و درکی باشد ملت و سرمایه‌های آنرا به دشمن او هدیه نمیکند و عمر و دانش خود را وقف بیگانه نمینمایند.

اینهمه آثار دردناک اجتماعی و علمی و آبرویی، برای آنست که اهل سخن بوده‌ایم ولی نه اهل عمل و وفای به عهد، و درک درستی از نیاز جامعه و فقر فرهنگی او نبوده و از نقشه دشمن و خطر نفوذیهای آنان در دستگاههای مربوط چشم‌پوشی شده و بیشتر بدنبال جای پای معرفت و حکمت و عقلانیت بوده‌ایم، نه خود آن.

خصمی چو کجروی همه جا در رکاب ما است

افلاک را به دشمنی ما چه حاجت است